

Ur *Fjärde Internationalen* 1-2/74

Björn Erik Rosin

Recension: Bettelheim & den proletära demokratin i Kina

Under den kinesiska kulturrevolutionen ställdes den gamla partiapparaten åt sidan och kom mer eller mindre att brytas sönder. För att upprätthålla sina positioner stödde sig Mao Tse-tung del av byråkratin under denna tid i första hand på armén. Vi vet att tiden efter kulturrevolutionen har kännetecknats av en dragkamp mellan armén och partiet. Partistrukturen har successivt återupprättats över hela landet, och ett flertal av de partibossar som ställdes vid skampålen under kulturrevolutionen har kommit tillbaka efter att ha ”ångrat sina brott och gjort självkritik”.

Det vore emellertid ett stort fel att se kulturrevolutionen enbart som en dragkamp mellan olika delar av den kinesiska statsbyråkratin. Onekligen rörde det sig om en väldig massrörelse bland arbetare och studenter i första hand. Onekligen riktade de en berättigad kritik mot många avigsidor i det kinesiska samhället. Kulturrevolutionen gav säkerligen också de kinesiska arbetarna många erfarenheter om nödvändigheten av att organiserat ta upp kampen mot byråkratin.

Kulturrevolutionen är förmodligen ett av de främsta exemplen på massrörelse för proletär demokrati i någon arbetarstat. De diskussioner och den massaktivitet, som kom till uttryck är av stort värde i den fortsatta kampen för proletär demokrati i Kina. Men att kulturrevolutionen innehöll sådana positiva sidor får inte förleda oss att tro att Kina nu utgör någon genuin form av proletär demokrati. Tvärtom mynnade kulturrevolutionen ut i att byråkratin t o m stärkte sin ställning.

Maoister av olika valörer utanför Kina betraktar däremot kulturrevolutionen som en avgörande seger för proletariatet i Kina. Genom de olika strukturer som upprättades under åren 1966-69 (revolutionskommittéer o dyl) skapades helt nya förutsättningar för att massorna ska kunna utöva sin makt.

Ett av de mer systematiska försöken att redogöra för demokratin i Kina enligt maoistisk uppfattning är Charles Bettelheims bok [Kulturrevolution & industriell organisering i Kina](#), som nyligen utkommit på Partisanförlaget.

Jag kommer här främst att behandla hans syn på förändringarna i industriföretagens styrelse. Bettelheim anger också själv detta som ett av kulturrevolutionens viktigaste resultat.

Ur kulturrevolutionen föddes delvis nya metoder för hur företagen ska ledas. Den kanske mest uppmärksammade nydaningen utgör de s k revolutionskommittéerna. Dessa bildades över hela Kina som s k trippelallianser. De utgjorde en form av lösning på de motsättningar som rådde under kulturrevolutionen och uttryckte då framför allt arméns ökade inflytande. Revolutionskommittéerna bestod de första åren av representanter för armén, partiet och massorna – nu har armén till stor del ersatts av fackföreningarna – och existerar från minsta fabrik upp till provinsnivå. Man kan säga att det i dag utgör den administrativa ryggraden i Kina. Många ystra bedömare och Kina har velat se dessa revolutionskommittéer som motsvarigheter till arbetarråd. Men detta är helt felaktigt. Revolutionskommittéernas uppgifter är främst administrativa och de har inget politiskt inflytande eller självständighet i förhållande till partiet.

De är helt underställda partiets ledning. Kineserna själva uttrycker också detta klart. Vid så gott som varje fabriksbesök vi gjorde vid en resa i Kina 1971 formulerades partiets respektive revolutionskommitténs uppgifter ungefär så här: ”Partiet bestämmer politiken och

revolutionskommittén genomför den enligt partiets direktiv.” Och då bör man också observera att revolutionskommittéerna är den enda ”massorganisation” som har någon organisering på annan nivå än det lokala planet och den enskilda fabriken plan.

Revolutionskommittéerna har således ingenting med arbetarråd att göra. Charles Bettelheim har också insett detta och gör inget försök att framställa dem som något annat än vad de är. Vad han däremot behandlar som en utomordentlig landvinning är de s k arbetarstyregrupperna. Deras uppgifter är något diffusa. Men enligt Bettelheim innebär ”arbetarstyregruppernas roll mer av orientering, kontroll, prövning, ideologiskt arbete, korrigerande av arbetsstilen o s v, än av styrelse i egentlig mening, en uppgift som i stället tillfaller revolutionskommittén. Liksom revolutionskommittén är arbetarstyregrupperna underställda partikommitténs ideologiska och politiska ledning.” Vidare sägs, att ”de tjänar som förbindelselänk mellan fabriken ledande organ och folkmassorna” och att ”de kontrollerar de ledande organens... verksamhet”.

Arbetarstyregruppen skall således kontrollera ledande organ. Och med ”ledande organ” måste avses partiet. Men till och med denna anspråkslösa form av maktutövning från arbetarnas sida är urholkad vid en närmare granskning. Hela tiden betonar Bettelheim att arbetarstyregrupperna är massorgan och ”bör alltså ställas under ledning av partiet, vars ideologiskt orienterande roll är avgörande”.

Hur denna ledning utövas omtalas på sid 27: ”... ibland anför arbetarna ganska hård kritik. När kritiken är riktig accepterar man den. När den inte är alldeles riktig lyssnar man tålmodigt och om den inte svarar mot verkligheten anser man likväl att det är uppmuntrande.”

Men har Bettelheim och andra maoister aldrig tänkt på *vem* som ska avgöra om kritiken är riktig? Ett parti, som utövar denna form av ledning och är utsatt för så lindrig ”kontroll” riskerar verkligen att urarta och risken är stor för att kritikens eventuella riktighet avgörs utifrån partibyråkratins intressen.

Frågan om valbarheten till dessa arbetargrupper är också oklar. Bettelheim formulerar sig så luddigt som att ”för att bli vald till medlem av en arbetarstyregrupp måste man ta aktiv del i studiet och tillämpandet av marxismen-leninismen Mao Tse-tungs tänkande”. Man måste fråga sig vad som döljer sig bakom formuleringarna om studier av Maos tänkande. Innebär detta att delegaterna måste ”lägga handen på Maos valda verk” för att anses acceptabla att företräda sina kamrater? Bettelheim, liksom de flesta andra Kinarensärer har gott om liknande luddiga begrepp i sina rapporter. Det vore önskvärt att någon också diskuterade innehållet i dem och inte bara lämpar ifrån sig dem på första bästa ställe.

På fabriken finns också något som kallas Röda Garden. Uppenbarligen har de ingenting att göra med de massorganisationer som sprang fram under kulturrevolutionen. Å ena sidan säger Bettelheim att de inte är någon massorganisation, å andra sidan att de väljs direkt av arbetarna och bland annat har till uppgift att kontrollera arbetarstyregrupperna. Det hela är mycket förvirrande. Sålunda skulle arbetarna enligt Bettelheim, förutom att kontrolleras av partiet också skapa egna organisationer, som har som något slags uppgift att kontrollera arbetarnas organisationer!

Den organisatoriska strukturen på de kinesiska fabriken leder fram till vissa slutsatser. Arbetarnas ”makt”, i den mån den tillåts, inskränker sig till kontrollfunktioner på lokal nivå. Vad som ska kontrolleras definieras aldrig riktigt, men det måste vara partiet som avses. De organ som skapats för denna kontroll (t ex arbetarstyregruppema) har tydligen endast en lokal organisering och hur ska man då känna kontrollera partiet? Den avgörande makten sitter i partiet, som har befogenhet att avgöra vilken kritik som är rätt och fel. Nu invänder emellertid Bettelheim, att partiet har en mer demokratisk struktur än före kulturrevolutionen, diskuterar

med massorna, väljs mer öppet o s v. Detta tål att diskuteras, men jag vill ändå peka på vissa saker som talar mot Bettelheims resonemang. Ingen aldrig så inbiten maoist kan påstå något annat än att partiet utgör en särskild kategori med en egen intern verksamhet, som massorna inte kan nå fram till. Vidare gör t ex Lin Piao-affären att man på goda grunder kan ifrågasätta den inre demokratin i Kinas Kommunistiska Parti. Om diskussionerna hade förts i demokratisk anda hade det inte varit nödvändigt för en av partiets veteraner att behöva tillgripa så desperata åtgärder som att försöka fly till Sovjetunionen.

En läsning av Bettelheims bok kan inte ge något annat resultat än att man finner att arbetarklassens makt i Kina är klart begränsad. *I bästa fall* kan man tala om att arbetarklassen har uppsikt över ledande organ på lokal nivå. Men klassen har inga självständiga maktorgan till sitt förfogande. Partiet har överallt det avgörande inflytandet.

På grund av detta kan man inte tala om att det råder proletärt demokratiska förhållanden i Kina. Partibyråkratin behärskar politiken inom alla områden.

Detta är en del av den principiella kritik jag vill rikta mot Bettelheims och andra maoisters syn. I och för sig finns det mera, som vore önskvärt att ta upp. Utrymmet tillåter emellertid inte mer än vissa antydningar. Exempelvis bör man veta att Bettelheim grundat sina iakttagelser på besök vid verkliga mönsterfabriker. Jag besökte Kina ungefär samtidigt som Bettelheim. De arbetarstyregrupper som han skriver om omnämndes inte vid ett enda av de fabriksbesök vi gjorde! Vidare saknas en diskussion om de tendenser till återgång till "en-direktörsstyre" som rapporterats det senaste året, tendenserna att uppmuntra materiella drivkrafter o s v. Och naturligtvis finns det anledning att återkomma till de positiva lärdomar som kulturrevolutionen givit till revolutionärer i Kina och annorstädes.

Grimborg (= Björn Erik Rosin)